

szereiket. Ezért mind az oktatásügy, mind a fiatal tanítók és tanárok halálának lehetnek nekik, mert nemes ügyet szolgálnak, a kezdőket nagyobb gond nélkül biztos útra vezetik. Megbecsülni való munkák ezek. Eljárásaik nem kötelezők, csak tanácsadók, útmutatók, irányítók. Aki még jobb módszert tud, haladjon aszerint, de tudását ő se rejtse véka alá.

A mű szerzője először a munkáltató természetrajzi tanítással foglalkozik. Hogyan és milyen eszközökkel igyekezzünk tanulóinkat a természet ismeretére megtanítani és az ismeretek révén a természet szeretetére nevelni. Nevelőhatásokkal telített, önmunkásságon alapuló ismeretszerzés legyen a vezérfonalunk. »Szakítsunk az eddigi tanítóiskolával, alakítsuk át munkaiskolává és a (selektív) tanítást hozzuk kapcsolatba a gyakorlati élettel.«

A tanítás módjánál első kérdése az, hogy honnan vegyük munkánkhoz a szükséges anyagot? Nagyon helyes a válasza: elsősorban a tanuló környezetéből, a szülőföldjéről. Arra kell tehát törekedni, hogy tanulóink megszeressék azt a tájat, községet, várost és környékét, ahol születtek és ahol élnek.

A természetrajzi óra előzetes megfigyelésekre és szemléletekre támaszkodik. Ezek számonkérése után probléma alakjában vetjük fel az óra anyagát. A szemléltetés fontosságát nagyon erősen hangsúlyozta, de szépen foglalkozik a természetrajz tanításában eszközölhető nevelői vonatkozásokkal is.

A tanítás segédeszközei közül tárgyalja a táblai vázlatot, a rajzolást és rajzoltatást. Ismerteti a szertárt, a film szerepét, a biológiai kertet és berendezést, a kirándulásokat.

Végül az órára való előkészüléssel s az óravázlatokkal is foglalkozik. A könyv legbővebb része az órákra beosztott tanítási anyag és pedig állattanból 59, növénytanból 46 leckének rövid kidolgozása. Befejezésül a természetrajz tanításával foglalkozó módszeres irodalom nevezetesebb termékeit is felsorolja.

Stílusa világos, értelmes. Rövid és könnyen érthető mondatokban beszél. Helyes a sok kapcsolat a hazai költészettel. A nevelői vonatkozásokat az általános részben nagyon szépen fejtegeti, de ezek bevitele a részletes anyagba (leckébe) már nem sikerült kifogástalanul. Nehéz dolog ez, de nagyon lényeges. Pedig követelnünk kell, hogy a tanár minden mondatával, sőt mozdulatával is neveljen.

Vázlatos rajzai egyszerűek, könnyen érthetők s helyesek. A rajzolás nagyon szükséges és értékes, azonban nem szabad túlzásba menni. Többet ér az élő növény, mint a legszebb színes kép. Aki nagyon szereti a rajzot, az rendszerint mellőzi a természetben való szemléltetést, mert az előbbi könnyebb, egyszerűbb. Igen célszerű lett volna óráról-órára elkészített tanmenetet is mellékelni, mert az időszakhoz való viszony csak így juthat kifejezésre.

Mindezek a gyakorlati útmutató lényegét nem zavarják. A szerző alapos és szép munkát végzett s ezért a természetrajzot tanító kartársainak melegen ajánlom.

Jaloveczky Péter.

Rózsashegyi Dereánó István: Arany János „Iza-parti hű barátja.” Hercegzségyi Szilágyi István élete és kora. Nagykőrös, 1941. 8-r., 251 lap.

Szerzőnk e könyvében a XIX. századi magyar művelődési élet egy kiváló gyakorlati pedagógusának életét és működését rajzolja meg, ki e mellett a magyar tudományosságunk — történetírásnak és nyelv-tudománynak — is jeles művelője s mindezen felül Arany Jánosnak ifjúkorától kezdve haláláig, sőt a nagy költő emlékének azontúl is hű barátja volt, az »Iza-parti hű barátja,

ahogy Arany János maga nevezte el őt »Válasz Petőfinek« c. költeményében, 1847-ben.

Szerzőnket gondos eredeti forrástanulmányok és az idevágó gazdag irodalom felhasználásával, tudományos apparátussal és mégis érdekesen megírt történeti életrajzában első sorban — úgy látszik, s ezt már a könyv címe is jelzi — Szilágyi Istvánnak s Arany Jánosnak bensőséges, hű barátsága érdekelte, melynek Arany költői pályájának megindulásában és kifejlődésében is jelentős része volt, de a mellett az idevágó bő anyagból mindvégig egy Istentől fölként pedagógus képét is kiformalta plasztikus jellemrajzzá.

Végigkíséri Szilágyi István életét és gazdag közéleti, tudományos és irodalmi tevékenységét, a bősőtől a sírig, minden túlzás nélküli részletezéssel, igen jó összefoglalásban, de egyben korrajzot ad a XIX. század művelődési életének abból a fejezetéből, mely egy nevezetes korban, a reformországgyűlésektől a millenniumig, és nevezetes miliőben játszódik le a máramarosszigeti líceum életének keretében.

Hőse gyermek- és ifjúkorának, a Máramarosszigeten és Debrecenben folytatott tanulmányoknak rajzában helyezi el az akkori magyar oktatásügy általános képét, mely ha adataiban nem is nyújt mindig újat, az iskolai életnek színes leírását adja. Szilágyi Istvánnak Arany Jánossal való barátságán kívül pedagógiai működése is e mozgalmas diákelet körében indult meg, a kollégiumban viselt preceptor-ság révén, s itt indul meg később gazdaggá fejlődő irodalmi tevékenysége is, először költői, majd tudományos nyelvészeti kísérletekkel, melyeket mindjárt kezdetben siker siker után koronáz a Kisfaludy-Társaság pályázatain több ízben nyert pályadíjakkal. Majd a nagyszalontai pártikulában, vagyis kisgimnáziumban viselt rektorságának s vele a Szilágyi-Arany-barátság egy újabb szakaszának történetét és jellemzését kapjuk. Az Arannyal való barátság e további fejleményének elbeszélése különösen fontos a nagy költő föllépésének megértésére. A hőst nagyszalontai működése során ért csalódásoknak és viszontagságoknak, közben dacból megkísérelt orvosi tanulmányoknak s ezek kudarcának rajza után azok a részek következnek szerzőnk könyvében, a XVI. fejezettől kezdődően mindvégig, melyek e jeles élet tulajdonképeni pedagógiai tartalmát, a máramarosszigeti líceum gimnáziumi és jogakadémiai tagozataiban folytatott tanári és igazgatói s az evvel párhuzamos tudományos és irodalmi tevékenységet rajzolják, közben mindig ébren tartva Arany Jánoshoz való kapcsolatainak tárgyalását.

Szilágyi István fontos eseményekben gazdag korban, a magyarság politikai és művelődési életének talán legnagyobb lendülete során, volt hivatva a benne élő gazdag lelki kincseket kifejteni, melyek szinte fölmérhetetlen nagy tevékenységre adtak neki erőt és alkalmat. Szilágyi István ugyanis jeles nevelői egyénisége mellett azok közé a magasabb értelemben vett polihisztorok közé tartozott, kiknek a XIX. század során olyan nagy szerepük és jelentőségük volt az újabb magyar műveltség kialakulásában.

A magyar nevelés- és oktatásügy barátaik különösen érdekelheti, amit szerzőnk részletesen kifejti könyvében, hogy bár Szilágyi István a tudomány terén inkább a történettudomány és a nyelvészet szorgalmas munkása volt s a pedagógiai életben jobbra csak mint gyakorlati ember és nagyhatású nevelő érvényesült, azért a szorosán vett pedagógiai irodalom terén is dolgozott, írt egyet-mást, ami nem értéktelen. Ilyenfajta írásaiban foglalkozott többek között az idegen nyelvek tanításának, majd a gyermekjátékoknak kérdésével (ilyen témák ezek, melyek tanulmányozása ma is korszerű és napi-

renden van!). kitűnő jellemrajzot írt Hatvani István professzorról, a debreceni boszorkánymesterről és a XVIII. századi Jászberényi Pálról, Rákóczi György kollégiumának kiváló tanítójáról, majd oxfordi tanárról és londoni nevelőről.

A magunk speciális szempontjából különösen becses szerzőnk könyvében a XXIX. fejezet, melyben Szilágyi Istvánnak mint embernek, de főként mint pedagógusnak összefoglaló jellemzését adja a 191—195. lapokon: »Kincses nagy lelkének — úgymond — az oktatás valóságos éltető eleme. Amit diákjainak, az ő »fiainak« mondani akar, arra őt széleskörű tudományos felkészültségén kívül egy nagy és gazdag mult nemes hagyományai, a maga nagy élete, mint dús tapasztalatok kimeríthetetlen kincstára, a gondjaira bízott ifjúság iránt érzett szeretete és mindenek fölött az az odaadó, kitartó törekvés ösztökéli, hogy a hazának hű és hasznos polgárokat neveljen, attól a meggyőződéstől áthatva, hogy a magyarság örhelyein csak hazafias és vallásos szellemben nevelt új nemzedékek válthatják fel a kipróbált öregeket. Fajának lángoló szeretetével, mérhetetlen és ragyogó nemzeti eszménységével, mely oktató szavaiban ezerszer és ezerszer felcsendül, megigézi áhítattal hallgató diákjai fogékony lelkét. Tudása nagy, mély, részletező, egyetemes, mindenre kiterjedő és mindenre feleletet adó. Mondanivalóit hazafias érzés sugallja és bármiről beszél, előadásában a nemzeti vonásokat mindig kiemeli, kidomborítja. Tanítási módszerében a régi, jól bevált, klasszikus irányelmet tartja szem előtt: »Qui bene distinguit, bene docet«. A továbbiakban is lelkes szavakkal ismerteti nevelői eljárásának különféle vonásait. Összefoglaló pedagógiai jellemrajzát avval a megállapítással fejezi be, — anticipálva Szilágyira nézve, egy napjainkban felismert törekvésnek, a nemzetnevelésnek lényegét — »Szilágyi líceuma ott az északkeleti nemzetiségek sötét tengerében valóságos világítótornya a magyarságnak és ő, mint annak igazgatója, valóságos apostola egy mélyen átértett magasztos hivatásnak: a nemzetnevelésnek«.

Érdekes, hogy szerzőnk, ki — bár könyvéből kitetszőleg nagyműveltségű ember — nem céhbeli író és nem pedagógus, mégis, mint egyik Szilágyi István már igen gyérszámú, magas életkorra jutott öregdiákjainak, pompás könyvet alkotott a szívéhez közelállott férfiúról s ezzel példát adott arra, hogy a hálás és nemes lelkesedés mit tehet ilyen téren, miképpen mentheti meg a feledéstől az utókor számára jeles pedagógusok, nagyhatású tanárok és nevelők emlékét s hogyan szolgálhatja nemcsak neveléstörténeti irodalmunk gazdagodását, de egyben előkészítheti egy-egy részlet kidolgozásával művelődési életünk képének teljes szintézisét.

A magyar közoktatásügy sok jelese a távolabbi s közelebbi multból egyaránt, várja még neveléstörténeti irodalmunkban a Szilágyi Istvánéhoz hasonló, valóban megérdemelt, kegyeletes feltámadást.

Gyulai Agost.

Weis István: Hazánk társadalomrajza. (Nemzetnevelők Könyvtára I. 17.) Budapest, 1942. 8-r., 168 l.

A *Mai magyar társadalom* s a *Hová?* írójáról eleve feltételezhetjük, ha nem is hangsúlyozná a bevezetésben, hogy hangzatos szölamok és elfoglaltság nélkül törekszik arra, hogy bemutassa e művében a magyar társadalom összetételének tükörképét. Nem bírál, hanem tárgyilagosan leírja a tanya, a falu, a város, a parasztság, a középosztály, a felsőosztály és az alsóosztály életében, az élethivatásokon belül, a szellemi életben, a visszacsatolt országrészek életében tapasztalható jelenségeket, s kimutatja a magyar